„Образовани за образованието“
Проект No.: 2025-3-BG01-KA154-YOU-000386019

Съфинансирано от Европейския съюз

# МАТЕРИАЛ ЗА САМОПОДГОТОВКА

## AI на практика. Уменията, които ще променят ученето и работата

Предварителен материал за участие в образователна среща с дискусия

**За какво служи този материал?**

- Този текст е подготвен като ресурс за самоподготовка на студентите по проект „Образовани за образованието“. Целта му е да подпомогне предварителния разговор по темата „AI на практика. Уменията, които ще променят ученето и работата“. Материалът е насочен към практическите въпроси, които възникват при използването на изкуствен интелект в университета, в подготовката на академични задачи и в бъдещата професионална среда.
- Акцентът е поставен върху три свързани въпроса: как се регулира използването на AI, какви рискове трябва да бъдат разпознавани и къде е границата между помощ и заместване на собствената работа. Текстът не е техническо ръководство и не дава готови отговори за всяка ситуация. Той предлага рамка за мислене, проверка и отговорна преценка.

### AI вече е част от студентското ежедневие

Резултатите от проведените анкетни проучвания сред студентите от Шуменския университет, Великотърновския университет, Филиал-Враца на Великотърновския университет, Югозападния университет, Пловдивския университет и Тракийския университет показват, че изкуственият интелект вече присъства осезаемо в студентското ежедневие. В различните университети голяма част от анкетираните посочват, че използват AI инструменти поне понякога, а в част от извадките редовната употреба е особено висока. Студентите свързват AI най-вече с подготовка на задачи, търсене на идеи, обобщаване и редакция на текстове, превод, създаване на презентации, анализ на информация и ориентация в учебно съдържание. Същевременно анализите очертават обща потребност от повече яснота за регулацията, рисковете и границата между допустима помощ и заместване на собствената работа. Това означава, че AI вече не е само технологична новост. Той постепенно се превръща в част от средата, в която студентите учат, работят с информация и подготвят академични задачи. Затова практическото използване на AI изисква не само техническа грамотност, а и разбиране на правилата, критично мислене и лична отговорност.

### Как се регулира AI?

Използването на AI все по-често се разглежда не само като технологичен, но и като обществен, правен и етичен въпрос. В Европейския съюз основната рамка е Актът за изкуствения интелект. Той въвежда подход, основан на риска. Различните AI системи се разглеждат според това какви последици могат да имат за хората, техните права, безопасност и основни свободи.

Това означава, че не всяко използване на AI се третира еднакво. Инструмент за езикова редакция или обобщаване на текст не създава същия тип риск като система, която се използва при подбор на


Изразените възгледи и мнения принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз.

Съфинансирано от Европейския съюз

персонал, оценяване, достъп до услуги или решения, които могат сериозно да засегнат човешки права. При по-рискови приложения се изискват по-строги правила, прозрачност, управление на риска, човешки надзор и защита на засегнатите лица.

За студентите е важно да знаят, че регулацията на AI не се свежда до просто разрешение или забрана. Тя поставя въпроси като: кой носи отговорност за използването на системата; какви рискове създава тя; има ли човешки контрол; защитени ли са личните данни; ясно ли е кога се използва AI; как могат да бъдат предотвратени вреди.

Особено важна е и темата за AI грамотността. Тя не означава само умение да се използва конкретен инструмент. AI грамотността включва разбиране на възможностите, ограниченията и рисковете на AI системите, така че човек да може да взема информирани решения при употребата им.

### Какво означава това за студентите?

В университетска среда регулацията и правилата за AI имат практическо значение. Те могат да засягат използването на AI при курсови работи, изпити, проекти, презентации, изследователски задачи и други форми на академична работа. В някои случаи AI може да бъде допустим помощен инструмент, особено когато употребата му е ясно посочена и студентът е запазил личния си принос. В други случаи употребата му може да бъде ограничена, когато задачата трябва да провери самостоятелно мислене, знания или умения.

Затова преди използване на AI е полезно студентът да си зададе няколко въпроса. Позволено ли е използването му в конкретната задача? Трябва ли да бъде посочено? Каква част от работата е моя? Проверил ли съм резултата? Мога ли да защитя написаното? Не въвеждам ли информация, която не трябва да споделям?

Тези въпроси превръщат AI от удобен инструмент в тема за отговорна преценка. Практическата грамотност не се изчерпва с това да се получи бърз отговор. Тя включва разбиране кога, как и при какви условия този отговор може да бъде използван.

### Какви са основните рискове?

Първият риск е свързан с достоверността на информацията. AI може да дава убедително звучащи, но неточни, непълни или остарели отговори. Понякога може да измисля факти, цитати, автори или източници. Затова резултатът от AI не трябва да се приема като последна инстанция на истината. Той трябва да бъде проверяван чрез надеждни източници, първични документи и експертна преценка, когато темата е важна.

Вторият риск е свързан с академичната честност. Ако студентът използва AI, за да разбере тема, да получи пример или да редактира свой текст, това може да подпомогне ученето. Но ако предаде машинно генериран текст като собствен, без да го разбира, без проверка и без личен принос, вече възниква проблем. Тогава AI не подпомага ученето, а го подменя.


Изразените възгледи и мнения принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз.

Съфинансирано от Европейския съюз

Третият риск е свързан с личните данни и чувствителната информация. Не е добра практика в AI инструменти да се въвеждат лични данни, реални казуси с разпознаваеми хора, бележки от разговори, информация за ученици, клиенти, пациенти, потребители или поверителни документи.

Това е особено важно за бъдещи специалисти, които ще работят с хора и ще носят отговорност за поверителност, доверие и професионална етика.

Четвъртият риск е свързан с прекомерната зависимост. Ако студентът постоянно използва AI вместо сам да чете, сравнява, пише, аргументира и прави изводи, постепенно отслабват именно уменията, които университетът трябва да развива. AI може да ускори работата, но не трябва да замества процеса на учене.

### Къде е границата между помощ и заместване?

Границата между помощ и заместване не винаги е очевидна. Затова тя трябва да се мисли през конкретната задача, правилата на университета, личния принос и способността на студента да обясни резултата.

AI е помощ, когато студентът го използва, за да си обясни трудна тема, да получи пример, да сравни гледни точки, да редактира вече написан собствен текст или да провери дали аргументацията му е ясна. В тези случаи студентът остава активен. Той задава задачата, мисли, проверява, избира, редактира и носи отговорност.

AI се превръща в заместване, когато студентът предава текст, решение или анализ, които са създадени основно от инструмента и не са осмислени от него. Това важи особено за изпитни задачи, курсови работи, проекти и други форми на оценяване, при които целта е да се провери собственото знание, мислене и умение за аргументация.

### Ключова преценка

AI може да подпомогне процеса, но не трябва да отнема от студента авторството, разбирането и отговорността за крайния резултат.

### Какви умения ще бъдат все по-важни?

В среда, в която AI е лесно достъпен, все по-важни ще бъдат уменията за ясно формулиране на задача, проверка на информация, критично четене, сравнение на източници, защита на лични данни и етична преценка.

Важно умение е формулирането на добър промпт. Това не означава просто да се напише по-дълга команда, а да се постави ясна задача с контекст, цел, очакван резултат и ограничения. Но добрият промпт е само началото. Истинската стойност идва след това - когато студентът прочете критично отговора, провери информацията и реши какво може да използва.


Изразените възгледи и мнения принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз.

Съфинансирано от Европейския съюз

Друго важно умение е способността да се аргументира позиция. AI може да предложи аргументи, но студентът трябва да може да ги разбере, подбере, подреди и защити. Именно тази човешка преценка ще бъде решаваща в ученето и работата.

### Връзка със срещата по проекта

По време на образователната среща темата за AI ще бъде разгледана през практически въпроси и казуси. Това е важно, защото реалните ситуации рядко имат напълно очевиден отговор. Един и същ случай може да изглежда приемлив за едни участници и проблематичен за други.

Казуси като използване на AI при изпитна задача, подготовка на курсова работа, работа с чувствителна информация или проверка на измислени източници помагат на студентите да мислят не само за възможностите, но и за границите на употребата. Целта е да се развие по-уверена и отговорна позиция, а не просто да се даде списък с позволени и забранени действия.

## Въпроси за размисъл преди срещата

**1.** За какво най-често използвате AI в обучението си?
**2.** Знаете ли какви правила важат във Вашия университет за използване на AI при академични задачи?
**3.** Кога според Вас използването на AI трябва да бъде посочено?
**4.** Как проверявате информацията, която получавате от AI?
**5.** Имали ли сте случай, в който AI е дал убедителен, но грешен отговор?
**6.** Къде според Вас е границата между помощ и заместване на собствената работа?
**7.** Какви рискове има при въвеждане на лични данни, бележки от реални случаи или поверителна информация в AI инструмент?
**8.** Какво означава за Вас „отговорна употреба на AI“?
**9.** Кои умения ще станат по-важни за студентите заради навлизането на AI?
**10.** Какъв казус, свързан с AI, бихте искали да бъде обсъден по време на срещата?

## Използвани източници

Материалът е подготвен за целите на предварителната самоподготовка на студентите. Използвани са публични официални източници, които студентите могат да прегледат за допълнителна информация.

1. **European Commission - AI Act: European regulatory framework for AI**
   https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai?utm_source=chatgpt.com
2. **European Commission - AI Act enters into force**


Изразените възгледи и мнения принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз.

Съфинансирано от Европейския съюз

https://commission.europa.eu/news-and-media/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en?utm_source=chatgpt.com

3. **AI Act Service Desk - Article 4: AI literacy**
   **https://ai-act-service-desk.ec.europa.eu/en/ai-act/article-4**
4. **European Commission - AI talent, skills and literacy**
   https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-talent-skills-and-literacy
5. **European Education Area - Digital Education Action Plan 2021-2027**
   https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/actions
6. **European Commission - Digital learning and ICT in education**

   **https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-learning**

**Забележка:** *Текстът е предназначен за ориентация и подготовка за дискусия, а не за техническо, правно или изчерпателно представяне на темата.*


Изразените възгледи и мнения принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз.